

Argumente empirice în cercetarea câmpului social sportiv

- modelul stadial (AFEA) de structurare a demersului de cercetare -

Autor: **Diana Luiza Simion-Dumitriu**, doctorand anul I în Științele Comunicării în cadrul Școlii Naționale de Studii Politice și Administrative – București, beneficiar al proiectului „Burse Doctorale pentru o Societate Sustenabilă”, proiect cofinanțat de Uniunea Europeană prin Fondul Social European, Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013.

Scopul acestei expuneri este de a prezenta un model stadial de abordare a demersului de cercetare de tip exploratoriu, prin raportare la o cercetare aflată în curs de desfășurare, ce are ca tematică generală reconfigurarea câmpului social sportiv la nivel discursiv. Ca urmare, aspectele care țin de interpretarea și discutarea rezultatelor cercetării vor fi mai degrabă trecute în revistă în mod selectiv, în plan central aflându-se prezentarea etapelor circumscrise modelului stadial de structurare a demersului de cercetare.

Înainte de a aborda problematica argumentelor empirice în cercetarea domeniului sportiv este necesară conturarea cadrului general în care acestea au fost plasate, admitând faptul ca un demers empiric nu emerge într-un context de tip tabula rasa, ci este tributar într-o mai mică sau mai mare măsură unor premise și unor direcții generale de abordare a domeniului și obiectului de cercetare.

Urmărind evoluția sferei sportive la nivel social și gradul de instituționalizare a practicilor sociale, a elementelor normative și a rolurilor sociale din cadrul acesteia, se poate vorbi de un proces de autonomizare a domeniului sportiv la nivelul dinamicii sociale. Se conturează astfel un oarecare raport de izomorfism între macro-universul social și micro-universul sportiv. În acest sens, lumea sportivă apare drept o celulă socială la nivelul căreia se reflectă atât ordinea structurală și interacțională a societății în cadrul căreia este ancorată, cât și ordinea specifică ce a emers și s-a consacrat în spațiul sportiv. Abordarea care surprinde poate cel mai bine această perspectivă de definire a lumii sportive este cea de *câmp social sportiv*. Contextualizând definiția propusă de Bourdieu (1998:32) în plan sportiv se poate afirma că actorii sportivi contribuie deopotrivă la conservarea și transformarea câmpului social sportiv. Considerând actorul social ca subiect activ, ancorat permanent într-o formă de interacțiune cu mediul social, orice act al acestuia presupune implicarea într-un proces reprezentational, care devine în acest mod baza acțiunii sale (Moscovici, 1997). În contextul dinamicii sociale, individul acționează deci conform reprezentărilor sociale pe care le are. Proiectând acest mecanism la nivelul micro-universului sportiv, putem vorbi mai degrabă de o realitate a reprezentărilor sociale decât de una sui-generis a lumii sportive, sfera în care individul acționează fiind o construcție a cărei unitate de bază o constituie reprezentările sociale cu care acesta operează. Chiar și la nivel relațional, în centrul interacțiunilor sociale este plasată ceea ce Goffman (1983:4) a identificat a fi *relația cognitivă* dintre actori, o componentă extra-situațională fără de care activitatea actorilor sociali nu ar putea fi organizată cu sens. Ca urmare, analiza câmpului social sportiv are la bază identificarea sferei reprezentationale aferente acestuia și a cadrelor generale de reconstituire a dinamicii sociale sportive. Ideea de autonomie funcțională și dimensiunea relațională a câmpului social, din perspectiva căreia actorii ocupă poziții relative la nivelul

spațiului de relații (Bourdieu, 1998:31) poate fi preluată și proiectată într-un cadru de sorginte constructivistă. În acest sens, analizarea câmpului social sportiv se va centra pe procesele de redefinire a semnificațiilor atașate dinamicii sociale a sferei sportive, prioritizând rolul pe care actorii sportivi îl au în acest perpetuum mobile al reconstrucției sociale a câmpului sportiv.

Scopul demersului de cercetare în jurul căruia este construită această expunere privind argumentele empirice în cercetarea socială este de a analiza modul în care câmpul social sportiv este reconfigurat la nivel discursiv, din perspectiva analizei comparative a discursurilor antrenorilor la victorie și înfrângere.

La nivel empiric, acest demersul de cercetare a câmpului social sportiv, care nu a fost încă finalizat, a urmărit un model de tip stadial (*AFEA*), structurat pe patru mari etape ce definesc abordări distincte, dar complementare ale sferei de cercetare: *Acomodarea*, *Familiarizarea*, *Explorarea și Aprofundarea*. Trecerea de la o etapă la cealaltă implică un proces de structurare a instrumentelor de cercetare și un nivel mai înalt de conceptualizare a abordării. În continuare vor fi prezentate, în linii mari, aspectele caracteristice ale fiecărui stadiu de construire a argumentelor empirice, urmând ca, în finalul acestei scurte expuneri să fie discutată relația dintre aceste etape și rolul modelului stadial în cadrul demersului de cercetare.

Etapa *acomodării* empirice are ca principală componentă metodologică observația nestructurată a câmpului social sportiv, în baza căreia au putut fi conturate coordonatele principale ale domeniului de cercetare. În acest stadiu au fost identificați actorii implicați în dinamica lumii sportive, cadrele generale de acțiune, structura și periodicitatea competițiilor sportive, aspecte normative generale ce guvernează competițiile sportive, toate din perspectiva unui cercetător-spectator ce a urmărit, într-un registru pur descriptiv, spectacolul sportiv ca output final al dinamicii sportive. Etapa *acomodării* se caracterizează astfel printr-un grad minim de implicare, jucând rolul unei treceri în revistă a imaginii de ansamblu asupra domeniului de cercetare, scopul principal fiind de a realiza un prim crochiu empiric ce urmează a fi dezvoltat în următoarele etape. Finalitatea acestui stadiu a constat într-o colecție de date, aparent disparate, care au reprezentat primele elemente dintr-o reconstrucție de tip puzzle a câmpului social sportiv într-un registru de natură psiho-socială.

În cadrul stadiului de *familiarizare*, nivelul de implicare a cercetătorului a fost semnificativ mai mare, deși abordarea a continuat să fie una mai degrabă nestructurată și semistructurată, bazată în principal pe observația participativă și discuțiile informale cu actorii sportivi. În această etapă, am optat pentru realizarea unui studiu de caz, bazat pe analiza evoluției unei echipe sportive de-a lungul a două sezoane competiționale, care să permită astfel analiza aprofundată și integrativă a dinamicii grupului sportiv la nivelul micro aferent unei entități sportive de grup. De pe poziția inițială de spectator, în stadiul familiarizării accentul a fost mutat pe înțelegerea perspectivei actorilor sportivi, urmărindu-se cele trei niveluri intercorelate de performare a acestora: cel al pregătirii sportive și cel al confruntării sportive propriu-zise, la care se adaugă sfera complementară a activităților extrasportive. Un alt rol al acestei etape de familiarizare l-a constituit pretestarea primelor forme de instrumente de cercetare și analiza comparativă a rezultatelor obținute folosind metode și instrumente diferite de cercetare: testul sociometric, anchetă pe bază de chestionar, interviuri nestructurate și semistructurate cu actorii sportivi și analiza datelor oficiale. Conjugând rezultatele obținute, la finalul acestei etape, dincolo de aspectele descriptive ale dinamicii grupului sportiv s-au conturat și primele argumente empirice de tip explicativ atât la nivel de interpretare a fenomenelor de grup

caracteristice echipei sportive, cât și la nivel metodologic. Dintre acestea, cele mai importante au vizat: efectul de contaminare existent între evaluările pe axa socio-afectivă și cele de pe axa profesională/de sarcină la nivelul membrilor echipei, efectul de supraapreciere a valorii sportive în rândul membrilor echipei, limitele evaluării performanțelor sportive în baza exclusivă a statisticilor oficiale și limitele analizei dinamicii echipei prin raportare unilaterală la indicatorii de grup. Acest ultim aspect de ordin metodologic s-a bazat pe compararea rezultatelor cercetării nivelului de coeziune, satisfacție și performanță prin utilizarea unor instrumente de tip cantitativ cu observațiile și concluziile generale ale demersului de cercetare în care au fost integrate toate metodele de analiză utilizate. Astfel, limitarea analizei dinamicii de grup la nivel colectiv, folosind doar indicii sintetici finali, acționează similar unui proces de omogenizare mecanică a valorilor individuale, favorizând crearea unei iluzii a convergenței de grup. Pentru creșterea validității măsurării variabilelor de grup, dincolo de nivelul final al acestora, este importantă analizarea gradului de dispersie a valorilor individuale și a amplitudinii dintre valorile extreme ale acestora, care constituie unul dintre indicatorii de bază ai stabilității fenomenelor de grup, oferind consistență diagnozei dinamicii echipei. Dincolo de utilizarea acestor hărți ale distribuției valorilor individuale pentru analiza deviației standard, este necesară integrarea aspectelor care țin de puterea de influență și de dinamica rolurilor actorilor sportivi în cadrul grupului. Deși la nivelul modelelor teoretice se operează cu premisa ponderilor egale ale indicilor individuali ai sportivilor în calcularea indicelui de echipă, în realitate, în dinamica echipei, această egalitate are o valoare strict teoretică, sfera de influență personală și rolurile din cadrul echipei determinând existența unor diferențe uneori semnificative de coeficienți în calcularea modului și intensității de manifestare a variabilelor de grup la nivelul echipei sportive.

În baza direcțiilor emergente în etapele de acomodare și familiarizare și a identificării unor repere generale de abordare a dinamicii câmpului social sportiv, preluate din dramaturgia socială (Goffman, 1959/2003, 1961), teoria reprezentărilor sociale (Moscovici, 1997), teoria comparației sociale (Festinger, 1954) și cea a realizării scopului (Nicholls, 1989), în stadiul *explorării*, demersul de cercetare este direcționat asupra analizei sferei tematice a construcției victoriei și înfrângerii. În acest sens, abordarea metodologică principală este cea a interviurilor semistructurate cu antrenorii, al căror rol este de a identifica sfera reprezentățională asupra situației competiționale, a modului în care își definesc propriul rol la nivelul câmpului social sportiv și a imaginarului social al victoriei și înfrângerii la care se raportează. Dintre argumentele empirice ce s-au conturat până în prezent în această etapă, cele mai importante rezultate ale cercetării relevă faptul că orientarea dominantă la nivelul definirii situației competiționale este cea asupra realizării scopului, modul de manifestare a acesteia, în sens de autoperfecționare sau dominare, fiind determinat de rezultatul procesului de comparație socială în raport cu adversarul. În ceea ce privește reprezentare asupra rolului, antrenorii operează cu un model asimetric în care componenta centrală a obținerii de rezultate reflectă orientarea dominantă de la nivelul definirii situației competiționale, confirmând astfel existența unei relații de corespondență între cele două sfere reprezentăționale. Scopul acestei etape este de a identifica un cadru general de plasare a analizei discursive a victoriei și a înfrângerii sportive.

Deși nu s-a ajuns încă la stadiul final al demersului de cercetare, etapa *aprofundării* are rolul de a continua analiza aspectelor identificate drept relevante în stadiile anterioare, urmărind consistența argumentelor empirice și corelarea lor cu modele teoretice și concepte consacrate.

Componenta interpretativă și cea a raportării critice la aceste modele teoretice răspund intenției de recontextualizare a acestora la nivelul câmpului social sportiv sau de construire a unor noi modele teoretice de abordare a tematicii reconfigurării câmpului social sportiv la nivelul discursiv. Aspectele centrale în planul cristalizării argumentelor empirice sunt în această etapă de ordin explicativ și predictiv. Astfel, abordarea punctuală a temei de cercetare este ancorată într-un cadru de analiză construit treptat cu fiecare dintre etapele anterioare, cadru care permite o înțelegere aprofundată a obiectului de cercetare prin corelarea cu înțelegerea dinamicii generale a domeniului sportiv căruia i se subsumează.

Dacă primele două etape ale modelului AFEA de organizare a demersului empiric de cercetare sunt centrate pe înțelegerea dinamicii generale a câmpului sportiv, reflectând o abordare predominant inductivă, următoarele două etape sunt orientate asupra tematicii restrânse a cercetării, abordând în mod intensiv aspectele ce se circumscriu acesteia și dezvoltând argumentele empirice relevante în înțelegerea reconfigurării câmpului sportiv la nivel discursiv. Dată fiind natura exploratorie a temei de cercetare, acest model stadial de construcție a argumentelor empirice oferă posibilitatea unei înțelegeri mai degrabă organice a fenomenelor sportive, favorizând integrarea lor într-un sistem complex de relații și elemente definitorii pentru dinamica universului sportiv. Fiecărei etape parcurse îi este asociat un anumit set de concluzii și tipuri de argumente empirice, aceste etape putând fi tratate și drept cercetări autonome ce răspund unor obiective specifice, însă potențialul maxim al acestui model constă în efectul cumulativ al demersului de cercetare.

Rolul acestei expuneri a fost de a prezenta această construcție stadială (AFEA) a argumentelor empirice așa cum este ea utilizată în cadrul cercetării privind reconfigurarea câmpului social sportiv la nivelul discursurilor antrenorilor în situații de victorie și înfrângere, prezentarea formelor intermediare și a concluziilor ce au emers de-a lungul acestui demers de cercetare fiind abordată mai degrabă în plan secundar sau tangențial. Astfel, recurgând la o analogie de tip vizual, acest model stadial de construire a argumentelor empirice este similar unui proces de studiu artistic: de la analizarea modelului și a cadrului în care acesta este plasat, la realizarea crochiului, a formelor intermediare ale tabloului, până la dezvoltarea unui detaliu artistic din întreaga compoziție. Pentru a înțelege un fragment din câmpul social sportiv este necesară deci analiza și integrarea acestuia în întregul din care face parte. Etapele sondării empirice stadiale a dinamicii câmpului social sportiv oferă atât consistență analizei restrânse a sferei discursive a victoriei și a înfrângerii, cât și cadrul favorabil de emergență a unor noi direcții de abordare a tematicii în relație cu alte elemente specifice câmpului social sportiv.

Referințe bibliografice

- Bourdieu, P. (1998). *Practical Reason. On the Theory of Action*. Stanford: Stanford University Press.
- Festinger, L. (1954). *A theory of cognitive dissonance*. Evanston, Ill: Row Peterson.
- Goffman, E. (1959/2003). *Viața cotidiană ca spectacol*. *Trad.*: Drăgan, S. & Albulescu, L. . București: Comunicare.ro
- Goffman, E. (1961). *Encounters – two studies in the sociology of interaction*, London: Penguin University Books.

- Goffman, E. (1982/1983). The Interaction Order: American Sociological Association, 1982 Presidential Address. *American Sociological Review*, 48 (1), 1-17.
- Moscovici, S., (1997). Psihologia socială sau Mașina de fabricat zei. Iași: Polirom.
- Nicholls, J. G. (1989). The competitive ethos and democratic education. Cambridge, MA: Harvard University Press.